Fåglar i Västerbotten

Årg 44 Nr 3 2019

Västerbottens Ornitologiska Förening

Innehåll FiV nummer 3, 2019

3 Gåspennan
Albin Enetjärn

4 Brånsjön efter restaureringen – fåglarna, kossorna & torkan
Jonas Grahn

10 Naturvårdsskötsel på Stora Tuvan för en av Sveriges mest hotade fåglar
Länsstyrelsen Västerbotten

11 Sommarkurs med Umeå Fågelförening
Ellen Hjelmare

13 Stora Fjäderägg – ringmärkning som vila för själen
Bella Wilhelmsson Sinclair

20 Fågelrapport för Södra Lappland 2018
Håkan Rune

24 Fågelskådning på allvar och lek
Ritu Andersson

26 Bokrecension – Norrlands bästa fågellokaler
Albin Enetjärn

28 Boktips (sommartipsen som blev till höstips)

29 Grappos alternativa fågelfakta #5: Tallbiten
Andreas Garpebring

29 Skådarprofilen
Birger Risberg

Fåglar i Västerbotten

Utgiven av Västerbottens Ornitologiska Förening (VOF).

Fåglar i Västerbotten är VOF:s medlemstidning och utkommer med 3 nummer + fågelrapporten för landskapet Västerbotten varje år.

Tidningen är beroende av att medlemmarna själva är med och bidrar med artiklar, då allt arbete med tidnignen görs på ideellt basis. Tidningen har högt i tak och både artiklar med vetenskaplig liksom med populärjournalistisk prägel är välkomna. Har du en fågelrelaterad artikel på lager? Kontakta någon i redaktionen!

FiV-redaktionen

Albin Enetjärn (Ansvarig utgivare, redaktör)
Älvans väg 127, 907 50 Umeå
albinenetjarn@gmail.com
076-1335049

Niklas Andersson (Redaktör)
idunarama@gmail.com
070-3886353

VOF:s styrelse 2019

Bertil Strömberg (Ordförande)
Jan Eriksson (Kassör)
Hanna Eriksson (Sekreterare)
Niklas Andersson (Vice ordförande)
Albin Enetjärn (Ledamot)
Dag Österlund (Ledamot)
Agnes Eriksson (Ledamot)
Jan-Erik Wallin (Suppleant)
Aron Dynesius (Suppleant)

VOF

Är en länsförening bunden till BirdLife Sverige (Sveriges Ornitologiska Förening). VOF arbetar för att främja fågelskydd och fågelstudier i Västerbottens län samt att öka kontakten mellan fågelintresserade i länet. Uppgifter gällande medlemskap såsom kostnader och betalningsanvisningar finns på hemsidan http://vasterbotten.birdlife.se. Alla medlemmar (exkl. familjemedlemmar) erhåller tre nummer av tidskriften Fåglar i Västerbotten samt fågelrapporten för landskapet Västerbotten varje år.

Omslag: Framsidan: Stora Fjäderäggs fyr. Foto: Ludwig Hawasi
Baksidan: Stigen mot Gamla hamnen, Stora Fjäderägg. Foto: Ludwig Hawasi

Gåspennan

Albin Enetjärn

Fågelvänner runtom i vårt vidsträckta län, detta kan vara det sista ordinarie numret av Fåglar i Västerbotten ni håller i. Faktum är att tidningen från årsskiftet står utan redaktör och om inte situationen löser sig kommer utgivningen därför bli liggande på is tills vidare.

Som jag ser det måste ett av två alternativ väljas av föreningen den närmaste tiden: (1) en ny huvudredaktör med det övergripande ansvaret för insamling av artiklar och layoutarbete träder fram och tar över skutan. Detta ska förstås ske på egen vilja då ingen ska känna press att ta på sig uppdraget. Alternativt (2) att tidningen läggs ner i sin nuvarande form och antingen upphör helt eller fortsätter i reducerad form, till exempel med ett utskick per år där fågelrapport och annan särskilt viktig/intressant information finns med. Det senare innebär dock att man fortfarande måste ha någon med motivation och kunskap att producera ett nummer årligen.

Problemet med bristande engagemang i ideella föreningar är förmodligen välbekant för de flesta som varit engagerade på något sätt, och således inget unikt för VOF. Utan att egentligen ha kött på benen misstänker jag att föreningstidningar är särskilt hårt drabbat av detta problem. Varför? Förstås tack vare den exceptionella utveckling av digitala medier som ägt rum de senaste decennierna. Möjligheten att nå en större skara medlemmar/följare mer eller mindre kostnadsfritt och tämligen omedelbart trumfar helt enkelt tryckta skrifter på de flesta sätt. Som avgående redaktör tycker jag att det vore tråkigt om tidningen försvinner helt då den förmodligen utgör det tydligaste utbytet VOF:s medlemmar får för sin medlemsavgift. Men samtidigt är förändring det enda som är konstant här i världen, och just den pågående digitaliseringen ser jag inte som något negativt om man bara bejakar den och hanterar den på ett bra sätt. Med den nya hemsidan som sjösattes för några månader sedan har vi i föreningen en utmärkt plattform för att dela information med varandra. Även föreningens roll i sociala medier, främst Facebook, skulle kunna stärkas.

Med detta sagt vill vi i styrelsen göra ett utrop till er medlemmar för att i första hand efterlysa en ny redaktör och i andra hand efterfråga tips och idéer på hur föreningens kommunikation kan ske i framtiden, samt hur vi kan skapa mervärde för er medlemmar i ett scenario där ingen tidning längre ges ut. Låt gärna oss i VOF:s styrelse få kännedom om era synpunkter och tankar kring tidningens vara eller icke vara. Kontaktuppgifter till mig finns här till vänster på insidan av tidningens omslag.

Själv får jag tacka för uppmärksamheten under de åren jag fått äran att skriva här. Vi ses ute i markerna!

/Redaktör'n

Brånsjön efter restaureringen – fåglarna, kossorna & torkan

Jonas Grahn

Brånsjön vid Vännäsby är välkänd åtminstone till namnet för de flesta fågelskådare i Västerbotten. I första hand förknippas Brånsjön med rastande sädgäss och andra våtmarksfåglar på våren, och det är också i april–maj som flest fågelskådare besöker sjön. Sedan länge är det också en viktig häckningsplats för våtmarksfåglar. Den här artikeln handlar om hur det gått med fågellivet efter en större restaurering för ett antal år sedan, men också om vilken effekt de senaste väldigt torra åren haft på fågellivet och något om de idéer till motåtgärder som finns.

Restaureringen 2010–2011

Brånsjön med omgivningar blev naturreservat redan 1970, senare också Natura 2000-område (SPA-område). Efter att hävden upphörde startade igenväxningen och egentligen redan från början diskuterade man åtgärder för att gynna fågellivet. Det gjordes också en del mindre insatser (grävningar, röjningar och fräsningar) i olika regi under 1970-, 80- och 90-talen. Resultatet av dessa var dock begränsade eller kortvariga, i vissa fall snarast negativa. Igenväxningen fortsatte och det blev allt mer skog och buskage. År 2010 initierade Länsstyrelsen – som är ansvarig förvaltare – en större restaureringsinsats. För en prislapp på mer än åtta miljoner kronor (mest EU-medel) avverkade man oönskade strandskogar och ställde i ordning strandängarna i området för skötsel, som sedan dess sker med nötkreatur. Hävden är nämligen helt avgörande i en fågelvåtmark. I nuläget är alltså strandängarna kring den mycket grunda Brånsjön välbetade och området ligger i ett öppet, aktivt jordbrukslandskap som är attraktivt för rastande gäss och andra fåglar.

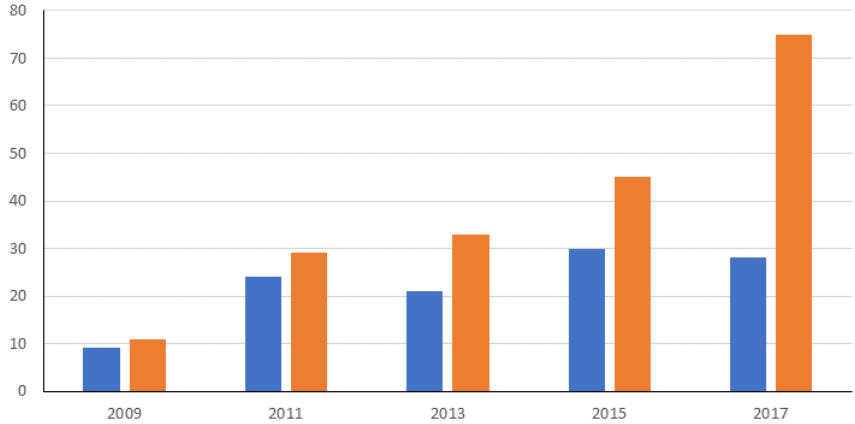
Hur gick det med fåglarna efter restaureringen

När man lägger så pass mycket pengar vill man givetvis veta om det blev bra. Det är också nödvändigt att ha information för att kunna finjustera skötseln. Området besöks av en hel del fågelskådare (i storleksordningen 500 personer per år besöker området enligt våra besöksräkningar), varav åtskilliga delar med sej av sina observationer på Artportalen. Tyvärr räcker det inte för en tillräckligt bra bild. Vi har därför från Länsstyrelsens sida följt fåglarna sedan åren före åtgärderna. Häckande fåglar har vi räknat med revirkartering vartannat år sedan före åtgärderna (2009, 2011 osv till 2017). Revirkartering vid fyra besök har blivit en standardmetod när man med en rimlig arbetsinsats vill få hyfsad kunskap om vilka arter det häckar och i vilka antal, och den används mycket både av fältstationer och andra ideella ornitologer, av naturvårdande myndigheter osv. Vi har också räknat rastande fåglar – särskilt fokus på sädgås men också övriga gäss och änder, tranor – på våren och på hösten (vid nationella sjöfågelräkningen i mitten av september) för att få en hygglig skattning av högsta samtidiga antalet av dessa "nyckelarter" vid Brånsjön. Gässen och tranorna har vi räknat vid utflog från nattplatserna på morgonen, vilket ger bäst resultat för en liten arbetsinsats.

Här finns inte utrymme att beskriva i detalj hur antalet av varje fågelart har förändrats vid Brånsjön. I tabell 1 ser du hur antalet häckande par av olika

Tabell 1. Häckande våtmarksfåglar vid Bråsjön enligt Länsstyrelsens inventeringar 2009–2017.

Art	Par/revir					Kommentar
	2009	2011	2013	2015	2017	
Sångsvan	2	4	5	4	4	
Kanadagås	2	2	6	5	7	
Gräsand	6	15	9	10	10	
Stjärtand	0	0	1	2	3	
Årta	2	1	0	2	2	
Kricka	6	8	10	6	12	
Skedand	8	9	5	6	7	
Snatterand	1	0	0	0	0	
Bläsand	3	3	5	1	4	
Vigg	6	5	10	5	4	
Knipa	4	6	6	6	5	
Gråhakedopping	2	2	2	0	0	
Svarthakedopping	2	0	0	0	0	
Trana	5	6	8	6	7	
Kornknarr	1	0	0	0	0	
Vattenrall	0	0	0	0	2	
Småfl. sumphöna	0	0	1	1	0	
Sothöna	7	0	0	0	0	
Tofsvipa	11	29	33	45	75	
Brushane	0	1	1	2	4	Bomarkerande honor
Rödbena	0	1	1	1	3	
Grönbena	3	3	3	4	5	
Myrsnäppa	0	0	0	0	2	Trolig häckning
Enkelbeckasin	14	26	34	29	35	
Dvärgbeckasin	0	1	0	2	2	
Storspov	8	7	6	5	5	
Silvertärna	0	0	0	0	1	
Skrattmås	0	0	+	0	0	Koloni som övergavs 2013
Sånglärka	3	10	10	16	12	
Sävsångare	35	35	32	23	15	
Gräshoppsångare	0	0	0	1	0	
Buskskvätta	4	10	7	5	3	
Ängspiplärka	5	7	11	17	18	
Gulärla	9	24	21	30	28	
Gulsparv	8	1	0	2	0	
Ortolansparv	0	0	0	1	0	

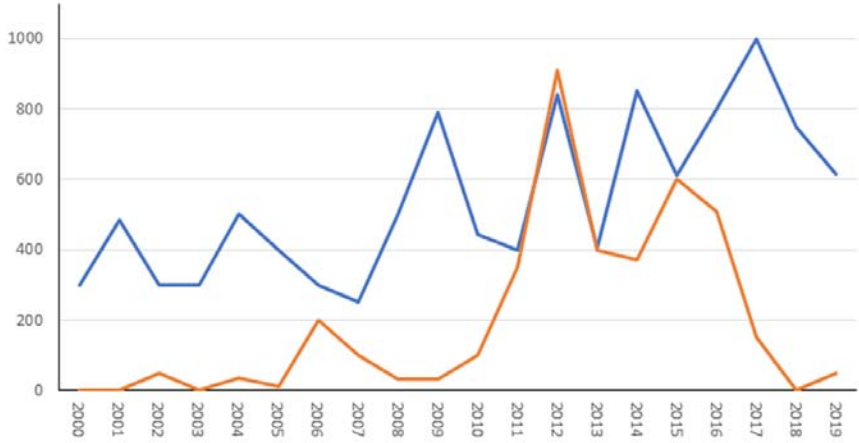
Figur 1. Antalet revir av tofsvipa (orange) och gulärla (blå) vid Bråns jön 2009–2019. Båda arterna som är indikatorer på välskötta våtmarker har ökat avsevärt efter restaueringen och tätheten av särskilt viporna är hög.

fågelarter har varierat under åren 2009–2017. Som man ser har antalet för de flesta viktiga våtmarksarter ökat betydligt efter att man gjorde åtgärder. De mycket höga tätheterna för viktiga arter som tofsvipa och gulärla (upp emot 75 resp 30 revir; se figur 1) , och att hotade arter som brushane och stjärtand återkommit som häckfågel är för oss på Länsstyrelsen ett tydligt kvitto på att restaureringen och nuvarande skötsel av Bråns jön gett väldigt positiva resultat. Antalet häckande simänder tycks också har ökat tydligt.

Om man ser till rastande fåglar har förändringarna varit mindre påtagliga. Det verkar som om de flesta viktigare simfåglar har ökat i antal, som kricka och bläsand. För kricka gäller det särskilt på hösten (figur 2). Antalet sädgäss och tranor varierar en hel del. Tidigare siffror är ganska sparsamma och osäkra, det verkar inte räknats systematiskt tidigare, och antalet beror dessutom mycket på "årsmån". Jag vet sammantaget inte till något restaurerat våtmarksområde av "fågelsjökaraktär" norr om Dalälven som riktigt kan jämföras med Bråns jön vad gäller hur häckfåglarna utveckats. Väldigt bra helt enkelt! Det egentligen enda negativa är att sothöns, svarthakedopping och gråhakedopping försvunnit helt under perioden, och viggarna och även kniporna får ut få eller inga flygga ungar. En trolig orsak till detta är förekomsten av fisk. Det är också synd att de häckande skrattmåsarna inte kommit tillbaka. En bra våtmark ska helst ha en skrattmåskoloni som ger kråkskydd åt bland annat doppingar och änder. Vissa år med sent högvatten har åtskilliga par påbörjat häckning men övergett bona när vattnet sjunkit undan.

De senaste årens exceptionella torka

Bråns jön har alltid varit en grund sjö, och åtminstone de sista tio åren när jag besökt den regelbundet har delar av bottnarna ofta blottats under sensommaren. Att våren och sommaren 2018 var extremt torr kan knappast någon missat, och både grundvattennivåerna och vattenståndet i sjöar och vattendrag var extremt låga. Det var missväxt och på flera håll blev det problem med dricksvattnet. Redan i

Figur 2. Högsta antalet rastande kricka vid Brånsjön vår (blå linje) respektive höst (röd linje) åren 2000–2019. Notera de högre siffrorna under våren men framför allt under hösten efter restaureringen. Uppgifterna kommer dels från spontanrapporter på Artportalen, dels från de särskilda räkningar som Länsstyrelsen gjort under de senaste tio åren.

början av juni var nästan hela sjöbottnen torr och det var den till in i november, då första nederbörden att tala om kom. Även 2019 var väldigt torr, med enligt SMHI mycket under normal lagring av ytvatten i Brånsjöns tillrinningsområde under juni–augusti (www.smhi.se). Under 2019 torkade sjön aldrig ut helt, även om större delen av bottnen blottlades under sensommaren och hösten. Att Brånsjön är helt uttorkad är mycket ovanligt, åtminstone efter Umeälvens reglering på 1950-talet.

Givetvis drabbades häckande svanar och änder hårt när vattnet försvann. Under 2018 fick troligen inga svanar, gäss eller änder ut ungar i sjön, och även om några par skedand, gräsand, kricka och kanadagås fick flygga ungar 2019 var det en dålig säsong för simfåglarna. Dykänderna fick förstås ge upp eller ta med ungarna ner till älven. Vadarna och de andra våtmarksfåglarna påverkades troligen inte lika mycket. Det fanns länge ganska mycket vatten kvar på strandängarna, och de uttorkande vattenytorna är bra miljöer där bland annat ungar av brushane och tofsvipa kan leta mat. Många kullar spatserade omkring på den blottlagda sjöbotten där det antagligen fanns mycket mat. Det fanns också flygga juveniler av brushane i sjön senare under sommaren under både 2018 och 2019. Torkan var på det sättet trist, men den kan faktiskt ge positiva effekter på fågellivet kommande år. Som jag nämnde ovan så har häckningsframgången för flera änder varit dålig ett antal år. Doppingarna och sothönsen är helt borta. Eftersom vi vet att fisk etablerat sej i sjön, och det är välkänt hur fisk ofta har en starkt negativ effekt på den typen av våtmarksfåglar så tror jag att det kan vara en förklaring. Fisken är i varje fall borta nu, och vi har dessutom fått en kraftig tillväxt av små frösättande växter (nålsäv, korsslamkrypa, vägtåg med flera) på sjöbotten och på andra annars vattenfyllda ställen i området. Vi vet sedan länge att förekomsten av den typen av nyetablerad vegetation betyder

mycket fågelmat för fåglar, nya studier visar bland annat att den är viktig för fjällgås. Samtidigt kunde områdets nötkreatur under 2018 och 2019 beta av delar som annars är väldigt blöta, och överlag är Brånsjön mycket välhävdat med en fin blandning av kortsnaggade områden lämpliga för födosök och lite mer tuviga områden som fungerar för fåglarna att lägga sina bon i. Kommande år kan alltså innebära en sjö med ännu finare fågelmiljöer, mer fågelkäk och garanterat fiskfritt! Bra för fåglarna och bra för oss som gillar fåglar. Så ett udda år med lågt vattenstånd är inte något vi önskat, men inte heller något som nödvändigtvis är negativt för fågelvärdena.

Åtgärderna 2018

Även om Brånsjön nu efter restaureringsåtgärderna är ett fågelområde med för norra Sverige mycket höga kvaliteter så finns idéer både på Länsstyrelsen och hos bygdens fågelskådare att förbättra den ytterligare. För att på sikt behålla de arter och antal vi har idag kan det också behövas ytterligare skräddarsydda åtgärder. Nyrestaurerade våtmarker blir ofta sämre efter ett antal år, när mängden tillgänglig näring minskar och växtligheten stabiliseras. Även om bete eller slåtter och stora variationer i vattenstånd – som vid Brånsjön – motverkar detta.

Under 2018 fick Länsstyrelsen möjlighet att göra några åtgärder för att förbättra Brånsjön för fågellivet. Mer extremt väder med torka – som 2018 och 2019 – eller motsatsen i form av stora nederbördsmängder kommer att bli vanligare som följd av klimatförändringarna. Eftersom stora delar av strandängarna redan idag ofta är torra frampå högsommaren testade vi åtgärder för att hålla kvar mer vatten på några delar av strandängarna och

En del av strandvegetationen grävs av för att bli en lämplig häckningsplats för skratt- och dvärgmås. Notera den uttorkade sjöbottnen bakom grävmaskinen. Foto: Jonas Grahn, 23 oktober 2018

Under hösten 2018 schaktades vegetation och översta jordlagret bort på några ställen utmed sjöns utlopp och samtidigt gjordes mindre dämmen över utloppsdiket. Syftet är att hålla mer vatten kvar på strandängarna och få attraktiva födosöksmiljöer för både rastande och häckande änder och vadare. Foto: Jonas Grahn, 22 maj 2019

mot sjön, genom att schakta grunda sänkor och samtidigt skapa låga dämmen i utloppsbäcken. Detta följer ett koncept som man i tyska fågelvåtmarker kallar "Sänken und Blänken". Alltså svackor och pölar på svenska. Liknande åtgärder har man gjort eller kommer göra i Kristianstads vattenrike och vid Hornborgasjön (H. Cronert respektive P. Hedberg Fält, muntligen) för att gynna rastande änder och vadare under sträcket och framför allt födosökande vadarungar på sommaren. Den typen av variation i struktur och fuktighet är viktig i fågelvåtmarker. Vi passade också på att gräva två mindre "måsöar" på sjöns östra strand för att försöka skapa attraktiva häckningsplatser för skrattmås.

Åtgärderna är när detta skrivs (september 2019) inte färdigt utvärderade ännu, men jag tycker de verkar ha fungerat ungefär som tänkt men gett ganska små skillnader. Det skulle vara bra med fler och större "Sänken". Någon måskoloni blev det inte, men det var överlag väldigt lite skrattmås i sjön under april/maj när kolonier ska etablera sej. Vi får se kommande år helt enkelt.

Framtiden

Under kommande år är det helt avgörande att hävden fortsätter i området. Vi kommer att tvingas leva med allt mer oförutsägbart väder och det är troligt att sjön kommer att ha ett lågt vattenstånd sommartid under fler år. Förhoppningsvis kommer det vara möjligt att göra fler åtgärder för att gynna fågellivet. Länsstyrelsen planerar att återkommande följa fågellivet i området, för att kunna finjustera skötseln. Som besökande fågelskådare kan du som alltid i våra skyddade område göra nytta genom att noggrant notera vad du ser och rapportera det på Artportalen.

Naturvårdsskötsel på Stora Tuvan för en av Sveriges mest hotade fåglar

Länsstyrelsen Västerbotten

Under hösten 2019 kommer Länsstyrelsen Västerbotten att hugga och ringbarka granar på Stora Tuvan i naturreservatet Umeälvens delta. Syftet är att skapa lövskogar där vitryggig hackspett och många andra arter kan trivas.

Hängbron ut till Stora Tuvan. Foto: Andreas Garpebring

Den vitryggiga hackspetten är akut hotad. Den lever i lövskogar som i dagens landskap är en bristvara. Tidigare har Umeälvens delta och Stora Tuvan varit ett av få häcknings-områden för vitryggig hackspett. Genom att ge plats för lövträden ökar möjligheten att Stora Tuvan åter kan bli ett häckningsområde.

Kan se rörigt ut

Arbetena kommer att starta kring 1 oktober och pågå hela hösten. Under och efter arbetena kan det se rörigt ut på Stora Tuvan som är ett populärt rekreationsområde och en känd fågelskådningslokal. Naturvårdsåt-gärderna kommer inte att påverka tillgängligheten för besökare.

– Vandringslederna kommer att hållas fria från avverkade och ringbarkade träd, säger Tomas Staafjord, naturbevakare på Länsstyrelsen.

Skötseln kommer att gynna fler än den vitryggiga hackspetten. Många andra djur- och växtarter trivs i lövskogar. Dessutom kommer besökare på sikt att kunna njuta av vackra, ljusa lövskogar i direkt närhet till Umeå, Holmsund och Obbola.

Mer om vitryggig hackspett
Vitryggig hackspett är en av Sveriges mest hotade arter, 2015 uppskattades det totala antalet i Sverige till under 20 stycken.
– Den senaste häckningen på Stora Tuvan noterades 1995. Under några år på 2000-talet kom många vitryggiga hackspettar till Sverige österifrån. Då noterades arten flera gånger på Stora Tuvan. Det tyder på att området fortfarande är intressant för hackspetten, berättar Malin König, ansvarig för åtgärdsprogrammen för hotade arter på Länsstyrelsen Västerbotten.
Det pågår stora satsningar i hela landet för att rädda vitryggen, där en av de viktigaste insatserna är att restaurera igenväxande lövskogar och öka andelen löv i landskapet.

I Västerbotten förekommer det så kallade invasioner från Finland där större antal vilda ungfåglar tar sig över Kvarken på jakt efter nya boplatser. Problemet verkar vara att det inte finns tillräckligt bra miljöer för dem att lyckas med häckningen.

Sommarkurs med Umeå Fågelförening

Ellen Hjelmare

I slutet av sommaren höll Umeå Fågelförening en kurs, "Småfåglar på nära håll", i samarbete med Studiefrämjandet. Trots att information om kursen kom ut bara en vecka innan kursstart hann den locka fjorton intresserade deltagare, i ålder från yngre tonår till pensionär. Fyra av sex kursträffar hölls utomhus i samband med ringmärkning vid Umedeltats Fältstation på Deger-

Ringmärkare Tomas Brodin omgiven av några av kursdeltagarna. Foto: Ritu Andersson

Blåhake, en av arterna som kursdeltagarna fick studera på nära håll. Foto: Ritu Andersson

nässlätten. Deltagarna fick lära sig att känna igen de småfåglar som fastnar i näten och ringmärks. Samtidigt fick de en inblick i hur ringmärkning går till och varför den görs. Många valde också att prova på att hålla i fåglarna och öva på att plocka loss dem ur näten, något som egentligen låg utanför kursens innehåll. Att ringmärkning är väderberoende märktes vid ett kurstillfälle på kvällstid, då solen sken och vinden blåste så att näten syntes tydligt för fåglarna, som då naturligtvis undvek att fastna där. Istället fick kursdeltagarna på håll skåda flockar av starar och gulärlor som drog fram över fälten. Andra kurstillfällen på morgnarna gav desto bättre skörd, med arter som sävsångare, sävsparv, videsparv och blåhake. I särklass vanligast var dock lövsångare, trädpiplärka och bergfink. Utvärdering efter avslutad kurs visade på mycket nöjda deltagare, som gärna går fler kurser framöver. Umeå Fågelförening är på gång att planera fler kurser under nästa år i samarbete med Studiefrämjandet. Dessa kommer att utannonseras i sinom tid på vasterbotten.birdlife.se samt Studiefrämjandets hemsida.

Stora Fjäderägg – ringmärkning som vila för själen

Bella Wilhelmsson Sinclair

Bella Wilhelmsson Sinclair har sedan barnsben besökt Stora Fjäderägg med sin pappa Christer Wilhelmsson, för att ringmärka fåglar. Öns karga natur, historia och de fåglar hon mött på nära håll har blivit kära minnen för livet. *"Här lever man i och med naturen på ett djupare sätt"*

Om jag skulle beskriva Stora Fjäderägg med ett ord skulle det vara stämningsfullt. Första gången jag besökte Fjäderägg var jag nio år, nu är jag tjugotre. Den stämningen och lugnet jag upplevde då satte sig hos mig och många fler turer dit har det blivit.

Det är något speciellt med att komma ut där det inte finns mycket annat än naturen. Sitta ute i solen, fika samtidigt som man hör havet från alla håll och årets nya lärkfalkar skrikande flyger förbi. Gå på promenad på ön, se havsörnarna sitta ute på skären i havet, leta sälar eller titta på alla de lämningar som finns. Uppe vid fyren som är den högsta punkten på ön finns det gropar i klappersten gjorda av säljägare då ön precis tittat upp ur havet för cirka 2000 år sedan. Det är häftigt att tänka hur nyss det ändå var som denna ö kom till och att under den relativt korta tid fyren har stått på ön har man behövt byta hamn på grund av landhöjningen.

Det är inte bara på dagen som man kan uppleva stämningen. Stora Fjäderägg är nog ett av de bästa

Bella med pappa Christer "Wille" Wilhelmsson i köket på Stora Fjäderäggs fågelstation.
Foto: Bertil Strömberg

Stora Fjäderägg bjuder besökaren på storslagna naturupplevelser. På övre bilden står Bella på den cementgång som passerar vackra klapperstensfält längs sin sträckning från hamnen upp mot fyrvaktarbostäderna. På nedre bilden en vikaresäl. Stora Fjäderägg torde vara en av de bästa platserna i landet för att observera denna art. Foto: Christer Wilhelmsson

ställena att skåda norrsken på i Västerbotten. Man har möjlighet att släcka alla lampor på ön så det blir helt kolsvart, man kan också se horisonten åt alla håll och se solen gå upp och ner. Allt gör att man lever i och med naturen på ett djupare sätt.

När man som barn börjar följa med på ringmärkning men inte lär sig fåglar under andra tillfällen kan det resultera i lite udda reaktioner inför olika arter. Jag tycker till exempel att det är väldigt kul med talgoxar eftersom det är en fågel jag sett vid fågelbord. När jag var med då vi fångade en blåstjärt var det lite kul hur uppspelta alla andra blev, men när den flugit in i

Pappa Wille extraherar en tajgablåstjärt ur ett av näten, en art som har förmågan att göra ringmärkare uppspelta konstaterar Bella. Foto: Bella Wilhelmsson Sinclair

nätet igen gick jag bara förbi och konstaterade till pappa Wille: "där sitter blåstjärten igen". För mig var det inget spektakulärt, för den hade jag ju redan sett.

Det är en speciell känsla när man går en nätrunda. Spänningen stiger när man närmar sig och man försöker se förbi kröken eller genom träden om det sitter någon dunboll i nätet. Den förväntansfulla stämningen ändras snabbt till glädje eller en skräckblandad förtjusning (för vissa) om det visar sig att de sitter åtta större hackspettar i nätet. För de som inte plockat större hackspettar ur nät kan jag berätta att de börjar med att greppa åt så mycket nät de kan och sedan snurrar de runt några varv. När du sedan försöker reda ut den tova de gjort försöker de hacka på alla dina fingrar och sticker klorna i huden samtidigt som de skriker för fullt, det kan bli både blodigt och irriterande.

Det finns många historier att berätta. Till exempel då jag var tolv år och gick en runda alldeles själv, mest för att jag tyckte det var så spännande att gå nätrundor. Jag hade inte med mig något att plocka i eftersom det var kväll och jag inte trodde det skulle sitta något i näten. När jag kom fram till ett av näten så satt det något där, när jag kom närmare såg jag att det var en sparvuggla. Jag stirrade på den och den stirrade tillbaka. Sen började den hoppa i våden, så jag nöp snabbt ihop nätet runt den för att den inte skulle smita. Då såg jag att den hade suttit och smaskat på en liten gråsiska. Eftersom att ugglan inte satt fast kunde jag inte lämna den och gå efter hjälp, så jag tog upp den med ena handen, men då kände jag att jag inte kunde

Större hackspett är ofta högljudd och aggressiv under hanteringen. Det gäller att hålla fågeln i ett fast grepp för att undvika att blodvite uppstår! Foto: Bella Wilhelmsson Sinclair

lämna den lilla gråsiskan att dö där alldeles ensam, så jag lyckades lirka ut den med andra handen. Sen gick jag så fort jag kunde tillbaka, adrenalin-fylld och uppspelt, med en fågel i varje hand.

Det var enda gången jag varit med och plockat en uggla ur ett nät, alla andra gånger har jag antingen gått en annan nätrunda eller sovit. När jag var yngre var jag sällan med vid de första rundorna då majoriteten av fåglarna fångas, så det har hänt några gånger att pappa kommit och väckt mig med en pärluggla eller hökuggla. En sån väckning kan man inte få på många platser.

Men det är inte bara ringmärkning och natur man kan roa sig med på stora Fjäderägg. Ett nöje man kan ägna sig åt här, som inte går att göra någon annanstans är att läsa Gunnars rekordbok. Vem Gunnar är vet man inte, men många rekord finns det från olika märkare och det är ett komiskt exempel på den tävlingsanda som finns hos fågelintresserade. Rekorden sträcker sig från lite mer förväntade rekord som flest antal märkta fåglar (755 stycken den 29/9 -2005), till lite roligare som den dummaste hök-ugglan som flög in i nätet tre gånger på en och samma nätrunda, ja här finns alla möjliga udda rekord. Ett exempel på ett mycket specifikt och udda rekord är "Senast på dygnet plockad fågel ur nät i oktober månad (gäller ej pärluggla)", ett rekord som faktiskt slogs en gång, från 18:12 till 18:25.

Ett annat rekord är flest antal hugg-ormsbitna hundar på ön, det är bara en (än så länge), vilket faktiskt var min

Det ultimata uppvaknandet? Ett par stirrande uggleögon är inget man snoozar bort. Här hök-uggla (ovan) och pärluggla. Foto: Christer Wilhelmsson (ovan) & Bella Wilhelmsson Sinclair

Förövaren och offret. Huggormar är rätt vanliga på Stora Fjäderägg. Att människor blir bitna är mycket ovanligt men hundar är mer utsatta och får vakta nosen. Som tur är gick allt bra med Helmie denna gång. Foto: Christer Wilhelmsson

En vistelse på Stora Fjäderägg innebär inte nödvändigtvis vila för kroppen – om man gillar att sova – men oj vad det är vila för själen, konstaterar Bella. Foto: Bella Wilhelmsson Sinclair

hund. På Stora Fjäderägg finns det gott om huggormar och även fast pappa haft med sig hund i flera år har det aldrig hänt något, tills jag tog med min schäfer Helmie. På vår sista dag, när vi skulle gå en av de sista nätrundorna, låg det en huggorm och solade på cementgången (cementgången är den gång som går från hamnen upp till fyrvaktarbostäderna). Jag hängde inte riktigt med på vad som hände, pappa gick först och såg när hon blev biten, sen gav han mig kopplet och ansvar över Helmie. Jag hade ingen aning om vad jag skulle göra, eller hur farligt det var. Men pappa han gav sig direkt på att fota ormen, och bilder det fick han, samtidigt som jag stod bakom, orolig för min hund. Men det gick bra för henne, hon blev biten i läppen och svullnade bara upp en del vilket gjorde att hon som var en svart schäfer såg ut som en flatcoated retriever. Men vi fick avbryta ringmärkandet och ringa efter en båt som kunde köra oss till fastlandet. Efter några dagar var hon sitt vanliga jag igen.

Det är svårt att förmedla den känslan som finns på fjäderägg, och har man inte varit där är det definitivt värt ett besök. Att åka till Fjäderägg för att ringmärka är kanske inte vila för kroppen, i alla fall inte för mig som tycker om att sova, men oj vad det är vila för själen.

Fågelrapport för Södra Lappland 2018

Håkan Rune

Här kommer en sammanställning av observationer av de ovanligaste fåglarna under 2018. Endast arter med högst fem observationer i en lappmark kommer med. Arter som gråhäger, strandskata, lärkfalk, steglits, myrspov och dubbelbeckasin saknas därmed. Jag har tagit med tamduvans aktuella utbredning i rapporten. Den förekommer f.n. regelbundet endast i tätorterna Vilhelmina, Dorotea, Lycksele och Storuman.

Åsele lappmark fick ett förstafynd av rallhäger och sin andra rödspov och svarttärna. Lycksele lappmark fick sin tredje ringand och fjärde större piplärka. Dessutom fotograferades en hybrid av blå kärrhök x stäpphök i Ammarnäs, vilket är det första fyndet av denna hybrid. Ett fynd av entita behandlas fortfarande. Tyvärr saknas en raritetsrapport av ett fynd av rödhuvad dykand, som tills vidare får betraktas som osäkert.

Vädermässigt blev sommaren den varmaste på mycket länge. Gnagartillgången var låg, vilket ledde till få ugglefynd.

Vitkindad gås
Ås lpm: 2–3 ex Malgonäskorsningen, Laxbäcken 24.5 (Inga Olofsson, Emanuel Edman)
Ly lpm: Häckning: 2 ad + 1 pull Gunnarbäcksbron, Gunnarn 8.7 (Kalle Källebrink, Eva Johansson), 2 ad + 3 pull Juktån, Gunnarn 8.7 och 29.7 (Jörgen Fritzon, Bo Åström) *Andra häckningen i Lycksele lappmark. Eventuellt rör det sig om två häckningar.*
1 ex Grustagstjärnen, Lycksele 9.5 (Torbjörn Karlsson, Gun-Inger Haglund)
2-3 ex Badsjön, Storuman 18.5 (Håkan Rune, Ulf Andersson m.fl)
1 ex Ammarnäs 20.5 (Christer Olsson, Nils Karlsson)
3 ex Vänjaurträsk 28.5 (Gustav Edlund)

Spetsbergsgås
Ås lpm: 1 ex Dorotea 30.9 (Glenn Skoglund via Facebook). *Tionde fyndet i Åsele lappmark.*
Ly lpm: 1 ex Östra Rusele 11–13.5 (Ricard Bergström, Erik Rehäll m.fl)
1 1K Ankarsund 27–30.9 (Håkan Rune, Carl-Axel Nordenberg m.fl)

Fjällgås
Ly lpm: 1 ex Giertsbäckens utlopp, Sorsele 10–11.5 (Bernt-Erik Nordenström)
1 färgmärkt ex Kaskeluokt, Storuman 12–14.5 (Daniel Westman, Mattias Gimvall m.fl)
9 ex Norra Ammarnäs 18.5 (Ulf Boström)
Max 25 ex Ammarnäsdeltat 18.5–21.6 (Christer Olsson, Nils Karlsson m.fl)
22 ex flög över Björkfjället 20.6 (Noel Hohenthal)

Mandarinand
Ås lpm: 1 ex Malgovik, Laxbäcken 24.4 (Patrik Åslund gm Inga Olofsson)
2 ex S Volgsjöfors, Vilhelmina 26.4 (Ellinor Eliasson gm Inga Olofsson)
Ly lpm: 1 hane Åskiljebron 5.5 (Bo och Eva Åström)

Årta
Ly lpm: 1 par Sörmyran, Vänjaurbäck 15–31.5 (Per Hansson, Torbjörn Karlsson m.fl)
1 hanne Sjöparken, Malå 15.5 (Leif Bildström)
1 hane och 2 honor Badsjön, Sorsele 25.5 (Bernt-Erik Nordenström)

Skedand
Ly lpm: 2 par Umeälven, Lycksele 1.5

Dokumentationsbild på Åsele lappmarks första rallhäger. Foto: Carina Ingelsson

(Henrik Wahlberg, Ulf Ricklund m.fl), 1 par 9.5 (Torbjörn Karlsson)
1 hane Ammarnäs 1.6–19.6 (Fredrik Åstrand, Björn Johansson m.fl)
1 par Stenselebron 25.4 (Ulf Andersson, Mattias Gimvall m.fl)
1 par Kaskeluokt, Storuman 12.5 (Daniel Westman, Mattias Gimvall)
1 hona Badsjön, Storuman 27.5 (Håkan Rune, Per Lif m.fl)

Snatterand
Ly lpm: 3 ex Västra Örträsk 26.8 (Rolf och Henrik Wahlberg)

Brunand
Ly lpm: 1 hane Giertsbäckens utlopp, Sorsele 10.5 (Bernt-Erik Nordenström)

Ringand
Ly lpm: 1 hane Östra Rusele 5.5 (Torbjörn Karlsson, Gun-Inger Haglund m.fl) *Tredje (ev. fjärde) fyndet i Lycksele lappmark, samtliga från Lycksele kommun.*

Vaktel
Ly lpm: 1 utmattat ex Vänjaurträskberget 20.10 (Henrik Wahlberg) *Fågeln omhändertogs. Tionde fyndet i Ly lpm.*

Fasan
Ly lpm: 1 tupp och två hönor Åskiljeby 16.12 (Bo Åström)

Rallhäger
Ås lpm: 1 ex Svedjan, Långvattnet, Åsele kommun 13.11 (Carina Ingelsson) *Fågeln upptäcktes på verandan till huset. Första fyndet i Åsele lappmark.*

Brun kärrhök
Ås lpm: 1 ex Rönnäs, Malgomaj 11.5 (Magnus Eriksson)
1 ex Laxbäcken 13.7 (Inga Olofsson)
1 ex Risträsket, Risträsk 31.8 (Magnus Eriksson)
Ly lpm: 1 honfärgat ex Ammarnäs 1–2.6 (Fredrik Åstrand, Björn Johansson), ev. samma ex 22.8–15.9 (Stefan Holmberg, Alf-Rune Öberg m.fl)
1 hona Hedmark, Kattisavan 26.5 (Ulf Hallin)
1 3K hona Sörmyran, Vänjaurbäck 25–26.6 (Weine Erlandsson, Ingrid Åkerberg m.fl)

Stäpphök
Ås lpm: 1 ad hona, satellitmärkt, Lill-Grundsjön, Fiandberg 6.9 (gm Leif Johansson). *Fynd 6 i Ås lpm.*
Ly lpm: 1 hona Vargträsk, Lycksele 10.5 (Gunnar Ekenberg). *Fynd 8 i Ly lpm.*

Stäpphök x blå kärrhök
Ly lpm: 1 3K hane Björkfjället, Ammarnäs 20.6 (Noel Hohenthal) *Första fyndet av denna hybrid.*

Sothöna
Ly lpm: 1 ex Hällforsen, Lycksele 24.4 (Magnus Eriksson, Henrik Wahlberg m.fl)

Rödspov
Ås lpm: 1 ex Granhöjden, Malgomaj 13.5 (Emanuel Edman) *Förmodligen av rasen islandica. Andra fyndet av rödspov i Ås lpm.*
Ly lpm: 1 sp Väster-Stormyran, Lycksele 1.7 (Per Hansson) *Nionde fyndet i Ly lpm.*

Myrsnäppa
Ly lpm: 1 ex Björkfjället, Ammarnäs 20.6 (Noel Hohenthal)

Skärsnäppa
Ås lpm: 1 ex Klimpfjäll 22.1 (Nils Åslund)
1 ex Marsfjällets naturreservat 15.7 (Leif Johansson, Inga Olofsson)
Ly lpm: 2 ex Rödingsnäset, Artfjället 24.6 (Håkan Rune, Mattias Gimvall), 1 ex 6.7 (Albin Enetjärn)
2 ex Lisvotjåkke, Ammarnäs 25.6 (Göran Paulson)
2 ex Bjenjajavvrie, Ammarnäs 1.7 (Staffan Andersson)
1 ex Sjaaretjakkes nordsluttning, Tärna s:n 24.7 (Jonas F Grahn)

Dvärgbeckasin
Ås lpm: 1 ex Harrtjärnen, Marsliden 16.6 (Kjell Eriksson)
Ly lpm: 1 sp Abborrsjön, Lessejaure 17.5 (Bernt-Erik Nordenström)
1 sp Blausjaure, Malå 9.6 (Leif Bildström)
1 ex Svanamyran, Nylandstorp 16.7 (Andreas Garpebring, Anna Hallmén m.fl)

Havstrut
Ly lpm: 1–2 ex Umeälven, Lycksele 29.4–5.5 (Ulf Ricklund, Henrik Wahlberg m.fl)
1 ad Hängbron, Luspholmen 2.11 (Håkan Rune, Mattias Gimvall)

Silltrut
Ås lpm: 1 ex Skinnmuddselet 29.4 (Gunnar Ekenberg)
Ly lpm: 1 ex Hällforsen och Umeälven, Lycksele 14.4–5.6 (Henrik Wahlberg, Per Hansson m.fl)
1 ex Kattisavan 29.4–9.5 (Magnus Eriksson, Henrik Wahlberg)
1 ex Betseledammen, Lycksele 5.5 (Erik Rehäll, Ricard Bergström)
1 ex Kaskeluokt, Storuman 13.5 (Mattias Gimvall, Ulf Andersson m.fl)
2 ex Hängbron, Luspholmen 14.6 (Kalle Källebrink, Eva Johansson)

Svarttärna
Ås lpm: 1 ad Lill-Grundsjön, Fiandberg 9.6 (Kalle Källebrink, Eva Johansson) Andra fyndet i Åsele lappmark.

Skogsduva
Ly lpm: 1 ex Luspholmen 9.4 (Håkan Rune)
1 sp Järvträskberg, Falträsk 23.5 (Gudrun Eriksson)

Tamduva
Ås lpm: Max 4 ex Vilhelmina 15.1–23.5 (Inga Olofsson)
Max 5 ex Dorotea 8.1–18.8 (Staffan Sundin, Lars Bruks m.fl)
1 ex V Gafsele 15.5 (Sture Gustafsson)
Ly lpm: Max 47 ex Lycksele 9.1–21.12 (Jonas F Grahn, Leif Bildström m.fl)
2 ex Vallnäs, Storuman 1.1–22.12 (Ulf Andersson, Håkan Rune m.fl) *Fåglarna sågs första gången 23/10-17 och är i skrivande stund, fortfarande kvar.*
1–2 ex V Örträsk 22.4–13.5 (Kjell Grankvist, Henrik Wahlberg)
1 ex Ammarnäs 15.9 (Alf-Rune Öberg)

Turkduva
Ly lpm: 1 ex Hemavan 13.7 (Albin Enetjärn)
1 ex Olsbäcksavan, Sorsele 7.9 (Bernt-Erik Nordenström)

Berguv
Ås lpm: Ropande hane på en lokal.
Ly lpm: Ropande hane på en lokal.

Lappuggla
Ås lpm: 1 ex Österноret, Åsele 6.2 (Lars Lundgren gm Inga Olofsson)
1 ex Vilhelmina kommun 21.3 (Ellinor Eriksson gm Inga Olofsson)
1 ex Nyluspen, Vilhelmina 29.11 (Nils

Lundgren gm Inga Olofsson)
1 ex Åsele 20.12 (Sture Gustafsson)
1 ex Risnäset, Dorotea 22.12 (Marcus Östman, Elin Näsström)
Ly lpm: 2 ex Örträsk socken 17.4 (Henrik Wahlberg, Erik Rehäll) *Spelläten hörda.*
1 ex Aspliden, Malå 30.12 (Ulf Lindmark)

Hornuggla
Ly lpm: 1 ex Knaften 10,5 (Ulf Ricklund) *Enda rapporterade fyndet i södra Lappland*.

Törnskata
Ås lpm: 1 ex Bergvattsmyran, Dorotea 16.6 (Andreas Garpebring, Nils Ericsson)
Ly lpm: 1 hane Nyliden, Lycksele 27.5 (Henrik Wahlberg)
1 hane Nyby, Lycksele 27.5–4.7 (Bengt Lindman m.fl), 1 par + en flygg unge sågs 3.7 (Per Hansson, Ulf Ricklund)
1 hane Kammarberget, Busjön 6.6 (Per Hansson)

Råka
Ås lpm: 1 ad Vilhelmina 12.4 (Patrik Almroth via Facebook)
1 ad Åsele 1.5 (Staffan Sundin)
Ly lpm: 2 ad Forsdala, Lycksele 22.4 (Torbjörn Karlsson, Gun-Inger Haglund)
1 ex Sjöbacka gård, Malå 5.5 (Alf-Rune Öberg)

Berglärka
1 hane Lisvotjåkke, Björkfjället, Ammarnäs 1.7 (Stefan Holmberg)
2 hanar Björkfjället, Ammarnäs 4.7 (Noel Hohenthal) *Troligen samma lokal.*

Sävsångare
Ås lpm: 1 sj Klimpfjällsdeltat 1.7 (Ulf Linnell, Mari Sandell m.fl)
Ly lpm: 1 sj Krokiavan, Hemavan 22.6 (Weine Erlandsson, Ingrid Åkerberg)
1 sj Hemavans flygplats 23.6 (Weine Erlandsson, Ingrid Åkerberg)
1 sj Kaissats sydsluttning, Ammarnäs 15–29.6 (Göran Paulson)
1 sj Ammarnäsdeltat 17.6 (Björn Herrlund, Janne Johansson)

Busksångare
Ly lpm: 1 ex Rastplatsen, Stora Tjultträsket, Ammarnäs 9.6 (Roger Book, Mattias Öberg m.fl) Tionde fyndet i Lycksele lappmark.

Törnsångare
Ly lpm: 1 sj Knaften 23–31.5 (Ricard Bergström, Erik Rehäll m.fl)
1 sj Skarda, Örträsk 2,6 (Lars Bruks)
1 ex Umeälven, Hällan, Lycksele 11.6 (Henrik Wahlberg)

Sibirisk nötväcka
Ly lpm: 2 ex (1 ringmärktes) Åskiljeby 1.4 (Bo och Zofia Åström), 1 ex 8.4 (Bo Åström)

Större piplärka
Ly lpm: 1 ex Sjöbacka gård, Malå 10.5 (Alf-Rune Öberg) *Fjärde fyndet i Ly lpm.*

Skärpiplärka
Ly lpm: 1 ex Hällforsen, Lycksele 1–2.5 (Magnus Eriksson, Henrik Wahlberg m.fl)
1 ex Braket, Umfors 30.7 (Albin Enetjärn)
Fynd 10–11 i Lycksele lappmark. Majoriteten har gjorts vid Hällforsen. Första fyndet i fjällen.

Hämpling
Ly lpm: 2 ex Kattisavan 12.6 (Albin Enetjärn)
1 par Hemavans flygplats 13.6 (Kalle Källebrink, Eva Johansson)

Ortolansparv
Ly lpm: 1 ex Sorsele 13.6 (Göran Pettersson)
1 ad Hemfjäll, Sorsele 13.6 (Göran Pettersson, Örjan Hallberg m.fl)

Fågelskådning på allvar och lek

Ritu Andersson

Ume Bird Race är en fågelskådartävling som går ut på att se flest fågelarter under dygnets ljusa timmar i slutet på januari månad. Allt från skator, fågelbordsarter, änder, rovfåglar, skogs- och havsfåglar till eventuella "rarrisar" räknas in.

Det går att tävla i det mesta, från traditionella idrottstävlingar till högst personliga tidtagningsrekord, som exempelvis att tömma diskmaskinen på tid, eller att ta snabbaste cykelvägen till skola/jobb. Allt för att höja motivationen ett snäpp och göra saker effektivare. Somliga blir stressade av att tävla medan andra ser det som en morot. Själv hör jag till den sistnämnda.

Umeå Bird Race (UBR) är en fågeltävling som lockar ett 100-tal personer att i den kallaste vinterperioden under sex och en halv timme se och/eller höra så många fågelarter som möjligt inom Umeå kommun. Tack vare UBR blir det intressant att fågelskåda även när det är minusgrader, blåst och snöfall. För risken finns att det är skitväder under själva tävlingsdagen och då gäller det att vara förberedd även på det. Flera lag börjar redan i december att förbereda sig. Inför tävlingen planeras färdrutter, lämpliga skor, kläder och ryggsäck provas ut, eftersom jag själv numer brukar tävla i den icke bilburna klassen. Allt för att vara så förberedd som det bara går. Trots att jag självklart vet att tävlingen INTE är på blodigt allvar, så kommer "tävlingshornen" fram när man väl står där på startlinjen. Det pirrar lite i kroppen och adrenalinnivån är lite högre än normalt. Att bli glad över att se en liten bofink mitt i kalla vintern är fascinerande, men ett faktum som hör tävlingen till.

Laget "Fetoxarna" har något i blickfånget. Foto: Ritu Andersson

Gråspett är en klurig raceart som brukar behövas för att få en framskjuten placering. Talgoxen däremot är den allra vanligaste arten, svår att missa! Foto: Ritu Andersson

Många med mig tycker att det här är ett roligt och effektivt sätt att få veta vilka fåglar vi har runtomkring oss under vintern. Det är en punktinsats, men samtidigt har den medfört att en hel del arter inrapporteras under januari som annars antagligen inte skulle ha observerats. Är detta ett fenomen som spridit sig till övriga landets olika fågelföreningar?
Ja, det är det. Det finns liknande upplägg nationellt och vår grannort Skellefteå har en liknande tävling på samma datum som oss. Det är skoj, för då får vi ett större område inom Västerbotten kartlagd. Antalet sedda fågelarter per lag brukar ligga på strax över 40 i bilklassen och de icke bilburna lagen brukar som regel se kring 25–30 arter. Totalantal sedda fågelarter under dagen brukar ligga kring ett 60-tal.

Hur går det till?
Deltagande lag bör bestå av tre-fem personer, i undantagsfall två personer. Det finns två tävlingsklasser: billagsklassen och klassen för icke bilburna (miljövänliga) lag. Den senare innefattar fotgängare (med eller utan barnvagn), cyklister och de som väljer att åka med kollektiva färdmedel. Deltagarna består av allt från de som knappt tittat i en fågelbok till de som känner igen läten, flygbeteenden,

siluettbilder samt kan både engelska och latinska namn. Vem som helst, oavsett kunskap, är välkommen att delta. När det gäller lagnamn är det bara fantasin som sätter gränsen, exempel på det är Ljus och lykta, Kaffe och bulla, Vinna eller dö, Ben och Buss, Tvitter med flera.

Reglerna är enkla, kortfattat gäller det att se/höra så många olika arter som möjligt inom Umeå kommun, mellan klockan 08.30 – 15.00. Samtliga deltagare i varje lag måste ha identifierat (d v s sett eller hört) alla arter i lagets slutliga artlista. Varje år finns det några arter som föreningen vill uppmärksamma lite extra, till exempel så har snösiskor, hackspettar och skogshöns varit några av dessa. Tävlingen avslutas senare under kvällen med gemensam middag, summering och prisutdelning. Vandringspriset "Moder Therése" (fjolårets fågelupptäckt i Västerbotten), och årets "Fågelskyddare" uppmärksammas av Umedeltats Fältstation/VOF delas ut. Någon gång runt midnatt blir det fågelquiz med kluriga fågelbilder.

Summa summarum är att det här är en riktigt rolig och lite annorlunda föreningsaktivitet. Känslan efter kvällens samvaro är för de flesta att tävlingar är kul, oavsett placering.

Bokrecension – Norrlands bästa fågellokaler

Albin Enetjärn

För fem år sedan tog Magnus Ullman ett helhetsgrepp på vårt lands bästa fågellokaler i boken "Här tittar vi på fåglar". Oundvikligen fick han sålla rejält för att få plats med bara de allra mest spektakulära fågellokalerna. Av den anledningen producerades även de mer detaljerade böckerna "Götalands bästa fågellokaler" (2015) och "Svealands bästa fågellokaler" (2017). Under 2019 har så turen kommit till en presentation av de bästa fågellokalerna i Norrland, i boken "Norrlands bästa fågellokaler".

Boken presenterar 54 fågellokaler från Färnebofjärden i söder till Abisko i norr. En majoritet av lokalerna är belägna som ett pärlband längs Norrlandskusten, där de mest spektakulära rast- och sträcklokalerna finns, och där skådartätheten och kommunikationerna också är högst. Lokalerna i boken är indelade efter landskap och för Västerbottens del finns fem lokaler presenterade, samtliga belägna vid eller nära kusten. Om man inkluderar de delar av Västerbottens län som är belägna inom södra Lappland tillkommer fyra stycken inlands- och fjällokaler. Alla länslokaler är, från norr till söder: Ammarnäs & Ammarfjället, Stekenjokk, Klimpfjäll, Gunnarn, Bjurö klubb & Grundskatan, Gärdefjärden, Holmön & Stora Fjäderägg, Täftelandet samt Umeälvens delta och slätter.

De skådare som känner till några av dessa lokaler inser att det är rätt stora geografiska områden som avhandlas inom ramen för varje lokal. Inte minst lokaler som Stekenjokk eller Umeälvens delta och slätter spänner över stora geografiska områden och omfattar i själva verket en mängd mindre fågellokaler. Detta potentiella skalproblem har författaren på ett utmärkt sätt förbigått genom de detaljerade och visuellt tilltalande kartor som presenteras på en dryg halvsida vid varje lokalbeskrivning. Kartorna är dessutom kompletterade med ett antal koordinater för intressanta platser på varje lokal, vilka enkelt kan knappas in på bilens GPS eller en handhållen enhet.

Bokens framsida. Foto: Magnus Ullman

Ett behjälpligt inslag för den moderne skådaren är de QR-koder som tryckts bredvid rubriken för varje lokal. Dessa geometriska koder kan skannas med kameran till vilken smartphone som helst och länkar då användaren till en observationslista på Artportalen där de senaste fågelobservationerna i området presenteras. Smidigt tycker nog många då sökformulären på Artportalen inte alltid är så lätta att navigera i med en smartphone, allra helst inte med kalla skådarfingrar.

Artportalen är för övrigt ett verktyg som använts mycket i produktionen av "Norrlands bästa fågellokaler". Texterna i boken bygger till stor del på information som hämtats med AP:s sökfunktion. Utifrån denna information presenteras sedan fågellivet fördelat på de tre rubrikerna "Årstiderna", "Lokalerna" och "Fåglarna". En bra uppdelning för att enkelt kunna navigera sig fram till information om den art eller plats man behöver just för tillfället. Texterna har också en tydlig koppling till kartorna såtillvida att de lokalnamn och symboler som refereras till i texten finns representerade på kartorna.

Även om användandet av Artportalen vid skrivandet av boken är ett häftigt exempel på hur "citizen science" kan användas för att producera en så läcker slutprodukt, så finns det kanske också en risk att texterna baserade på alla rapporter inte ger en fullt rättvis bild av fågellivet. Tveklöst är det så att många rapportörer utelämnar flera av de vanligare arterna vid rapportering till förmån för de mer ovanliga, vilket kanske ger utslag i bokens innehåll. Å andra sidan torde det vara just de lite mer spektakulära arterna som lockar för de flesta av bokens användare, så detta faktum torde inte orsaka något större missnöje.

Texten i boken är uppbyggd för att vara användarvänlig. Det är lätt att hitta till specifika arter i texten, tyvärr men oundvikligen på viss bekostnad av läsglädjen. Således är boken ett utmärkt verktyg för skådaren som vill ge sig ut på en Norrlandsturné och på ett snabbt och enkelt sätt kunna bläddra fram fakta om de olika lokalerna. Vill man läsa en bladvändare med målande beskrivning av Norrlands fågelfauna får man leta vidare, men detta är heller inget som boken utger sig för att vara. Vår rekommendation blir därför: Köp, åtminstone om du är bilägare och är nyfiken på att upptäcka mer av de bästa fågellokalerna som Norrland har att erbjuda.

Boken finns att köpa hos flera nätbokhandlare, bland annat Naturbokhandeln där den kostar 275:-. Den har 232 sidor och ges ut av Avium förlag.

Boktips (sommartipsen som blev till hösttips)

Tanken var att vi i förra numret av tidningen (nr 2, 2019) skulle bjuda på boktips med fågel- och naturanknytning inför den stundande sommaren. En liten miss gjorde dock att artikeln uteblev, så den kommer här istället. Tipsen är bidrag från några av våra föreningsmedlemmar. Sommaren har förvisso passerat så solstolen får kanske bytas mot fåtöljen men vi är övertygade om att lite läsning piggar upp i höstrusket.

Fåglar i svensk poesi – *Sten Hidal*

"En spännande, ytterst lärorik och välskriven genomgång av våra fåglars inte sällan framträdande roll i svensk poesi."

Tipsare: Bertil Strömberg – ordförande Västerbottens ornitologiska förening.
Info: Utgiven 2016 på Artos & Norma bokförlag, 158 sidor. Finns att köpa på bland annat artos.se.

Handbok of Western Palearctic Birds (HWPB) – *Hadoram Shirihai & Lars Svensson*

"En bok som i minsta detalj beskriver alla förekommande tättingar i Västra Palearktis. Texterna fokuserar på identifikation, läten, ruggning, ålders- och könsbestämning samt utbredning. Det som inte står i den här boken förefaller inte värt att veta!"

Tipsare: Niklas Andersson – stationschef på Stora Fjäderäggs fågelstation.
Info: Utgiven 2018 på Helms förlag. 650 (Vol 1) respektive 625 (Vol 2) sidor. Finns att köpa på bland annat naturbokhandeln.se.

Fågelns blick – *Torsten Green-Petersen*

"Foton i världsklass och poetiska texter med en knorr och djupt igenkännande"

Tipsare: Christer Olsson – legendarisk fågelentusiast och författare.
Info: Utgiven 2019 på förlaget eddy.se, 176 sidor. Finns att köpa hos diverse nätbokhandlare.

Skogsdoft och gryningsljus – *Leif Bildström*

"En lättläst bok med lokal anknytning, från fjäll till kust. Stämningsfulla och vackra naturbilder med tillhörande poetiska texter."

Tipsare: Ritu Andersson – styrelseledamot i Umeå fågelförening.
Info: Utgiven 2018 på eget förlag, 207 sidor. Finns att köpa direkt från författaren på emailadressen calidris55@hotmail.com.
TIPS: Om du vill läsa en recension av boken, googla på "Skogsdoft och gryningsljus strandskatorna".

Tyst hav – *Isabella Lövin*

"Skåda under ytan och få en inblick i vad människan gör med havet. Boken skildrar fiskens största hot, utfiskning av världens fiskevatten."

Tipsare: Anna Sundelin – styrelseledamot i Umeå fågelförening
Info: Utgiven 2010 på Ordfront Förlag, 237 sidor. Finns att köpa hos diverse nätbokhandlare.

Grappos alternativa fågelfakta #5: Tallbiten

Andreas Garpebring

Tallbiten är sidensvansens avlägsna släkting. Likt sidensvansen tillbringar även tallbiten vinterhalvåret med att mumsa i sig bär och frukter. Men till skillnad från svansarna är de helt ointresserade av, för att inte säga direkt fientligt inställda till de jästa safterna. Tallbitarna är enbart ute efter frukternas frön och kärnor som de tack vare sin kraftiga magsyra bryter ner och utvinner olika typer av neråttjack ur. Detta medför att tallbitarna för ett extremt lojt och långsamt liv under vintermånaderna. Typ sitter i ett träd eller direkt i snön på backen och dummstirrar ut i ingenting och tänker på universums helighet. På somrarna flyttar tallbitarna parvis upp på var sitt avlägset berg där de bedriver småskaliga självförsörjande jordbruk med ekologisk odling av olika sorters nötter. Tallbitar lyssnar enbart på reggae och annan baktaktsmusik. Undantaget sin fäbless för neråttjack är alla tallbitar vegan straight edge.

Andreas Garpebring avslöjar fascinerande fakta om tallbiten i sin följetong. Foto: Andreas Garpebring

Skådarprofilen

Birger Risberg

I den här artikelserien lär vi känna skådare i länet. Både nya ansikten liksom mer etablerade personligheter presenteras. I detta numret presenteras Birger Risberg, ett välbekant ansikte för många i Umetrakten.

Namn: Birger Risberg
Född: 1957 i Luleå
Bor i: Umeå

Började skåda: Jag har mina första fågelnoteringar och riktigt tydliga fågelminnen från 1964 då jag såg såväl ängshök som vattenrallungar på Gotland. De senare kolsvarta dunbollar som följde en av föräldrafåglarna under ett fågeltorn som jag, pappa och min bror stod i. Ungar av vattenrall har jag för övrigt bara sett en enda gång senare under alla mina skådarår!

Varför jag började skåda: Min äldre bror tog med mig ut i fågelmarkerna. Den första tiden intalade jag brorsan att jag också gillade fågelskådning, vilket dock var ett svepskäl, jag fick nämligen som 6 - 7-åring inte bära kniv för min mamma utan att någon vuxen var med. Brorsan är ju 11 år äldre än

Birger Risberg. Foto: Tommy Magnusson

mig så då gick det bra. Så småningom blev dock fåglarna roligare än kniven...

Favoritlokal: Det är många lokaler som är kul och jag har nog ingen riktig favorit. En bra höststräckdag på Sönnerstgrundet är ju inte fel, men södra Öland lockar också liksom rovfågelsträck i Falsterbo.

Häftigaste fågelupplevelse: När jag som 10-åring följde med brorsan ut i uggleskogen i västra Gästrikland, en vårnatt där vi med dåtidens rullbandspelare lockade fram ett slagugglepar ivrigt ropande och som till slut flög över oss på ett par meters avstånd för att kolla in inkräktarna i reviret.

I matsäcken finns alltid: Mackor och något varmt i termosen. Fika i fält är ett måste!

Bästa skådartipset: Ha inte för bråttom (då skrämmer man lätt fåglar innan man hinner kolla ordentligt på dem) och var noggrann med att verkligen kolla på även till synes triviala fåglar (annars bommar man kanske till exempel kornsparven bland gulsparvarna vid Fodercentralen).

Om att hitta en rarris: Det är en sporre att hitta något udda, men det är inte därför jag är ute och fågelskådar. Det kan vare en lika stor upplevelse att få se en vanlig fågel riktigt bra, som exempelvis när en talltita sätter sig i handen och tar frön, eller när stora mängder fåglar sveper förbi, som när man har turen att sitta i "finkspruten" med en halv miljon bo/bergfink på flytt en dag i Falsterbo. Att hitta en ovanlig fågel själv är mycket roligare än att "dra på" en av andra hittad raritet, även om det ju händer att jag gör sådant också. Att få upptäcka och själv bestämma en sällsynt fågel är en riktig krydda. Ibland målstyr jag efter rariteter, d v s letar medvetet efter arten i rätt miljö, i rätt tid och i lämpligt väder, ibland lyckas det men oftast inte. Andra gånger snubblar man över rara arter då det inte alls var meningen, som att hitta en gröngöling vid Klubben i Sörmjöle, då vi egentligen var ute efter rovfåglar.

Använder du kamera? Kameran har jag lagt på hyllan. Jag tyckte det blev för mycket att släpa på både kikare, tubkikare, matsäck och kamera. Det kändes också splittrande att välja mellan att lägga tid på bra bilder eller att titta lite extra på såväl vanliga som ovanliga fåglar. Jag överlade med mig själv om jag ville prioritera fotografering eller att titta på och uppleva fåglarna och deras beteenden. Valet föll på att titta på dem, men vem vet, en dag kanske jag återupptar fotograferingen igen.

VOF:s Kommittéer och Projekt

Rapportkommitté landskapet Västerbotten
Niklas Andersson
Norra Slevgränd 127
906 27 Umeå
070-3886353

Rapportkommitté Södra Lappland
Håkan Rune
Höjdvägen 7G
923 31 Storuman
070-2886678

Stora Fjäderägg Fågelstation
Niklas Andersson
Norra Slevgränd 127
906 27 Umeå
070-3886353

Umedeltats Fältstation
Anna Sundelin
Gnejsvägen 1
907 40 Umeå
073-8487556

Projekt Kungsörn och Pilgrimsfalk
Per-Olof Nilsson
Sandbackavägen 28C
90346 Umeå
070-4947230

Projekt Havsörn och Örnutfodring
Jan-Erik Wallin
Sågställarvägen 2A
907 42 Umeå

Projekt Berguv Nord
Ulf Sperens
Svedjebacken 2
904 31 Umeå

Projekt Sädgås och Trana Västerbotten
Ulf Skyllberg
Brännavägen 38
907 88 Täfteå
090-51530

Aktuell information

VOF:s hemsida
Senaste nytt och information om föreningens verksamhet på http://vasterbotten.birdlife.se/

Artportalen - Rapportsystemet för fåglar
Rapportera dina senaste observationer och ta del av andras fynd, både lokalt, regionalt och nationellt på https://artportalen.se/

Fåglar i Norra Kvarken
Rapportera och se färska summeringar av sträckande och rastande fåglar på http://fagel.slu.se/

Upphittade ringar
Skickas till Ringmärkningscentralen Naturhistoriska Riksmuseet, Box 50007, 104 05 Stockholm. Ange när, hur och var ringen hittades. Även via internetformulär på Naturhistoriska riksmuseets hemsida http://www.nrm.se/

Facebookgrupper
"Fåglar i Västerbotten" - diskussioner och allmän info om fåglar och fågelskådning i Västerbotten.

"Fågelskådning i Umeå" - fåglar och fågelskådning med fokus på Umeå.

"Stora Fjäderäggs Fågelstation" - Stora Fjäderäggs egna facebooksida där du kan ta del av aktuell verksamhet.

"Umedeltats Fältstation / Ume River Delta Fleld Station" - Senaste nytt om ringmärkning, återfynd och övrig verksamhet från Umeås närmaste fågelstation.

Lokalföreningar / Lokala kontaktpersoner

Umeå Fågelförening: Tomas Brodin, tomas.brodin@slu.se, 070-2783570
Skellefteå: Mattias Laisfeldt, laisafbjuroklubb@hotmail.com, 070-3861206
Lycksele: Per Hansson, Brännbergsvägen 1A, 921 36 Lycksele, 0950-10804
Vindeln: Henrik Sporrong, Tåvägen 5, 922 00 Vindeln, 0933-61414
Vännäs: Christer Laggar, Strand 214, 911 93 Vännäs, 070-6517398
Bjurholm: *Vakant (Är Du intresserad av att bli kontaktperson här? Kontakta oss!)*
Malå: Leif Bildström, Smultronstigen 33, 930 70 Malå, 0953-21477
Nordmaling: Jean-Michel Roberge, Håknäsbäcken 3, 914 96 Håknäs, 073-0637997
Norsjö: *Vakant (Är Du intresserad av att bli kontaktperson här? Kontakta oss!)*
Robertsfors: Mats Walheim, Rislandet 38, 915 91 Robertsfors, 0934-40065
Sorsele: Bernt-Erik Nordenström, PI 673, 920 70 Sorsele, 0952-10490
Storuman: Håkan Rune, Höjdvägen 7G, 92331 Storuman, 0951-12294
Vilhelmina: Inga Olofsson, Nedre Malgonäs 3149, 912 92 Vilhelmina, 0940-20157
Åsele: Sture Gustafsson, Strandgatan 55E, 910 60 Åsele, 0941-66518

